

*toets*steen

lente 2017 (1)

Uitgave van Teken- en Schildervereniging 'de Toets', Zeist
www.detoets.nl

INHOUD:

	voorwoord	3
	adv.: De Klop Mode	3
	Nieuwjaars receptie	4
	verslag A.L.V.	4
	kunstavond(en)	7
Zie de mens of de waarheid bestaat niet		9
	Ed van der Elken	11
	Fra Bartelommeo	12
Risico's van reinigers en verdunners		13
	strip	15
	programma	16
	vereniging info	18
adv.: Heger en van den Berg		19

illustraties:

	Henk van Vessum	
Indetuinvanliefdeishetaltijdzomer , voorblad		
	foto:N.J.receptie De Toets ,	4
	Marlène Dumas, Jesus Serene,	9
	Han van Meegeren, Marie-Louise,	11
	Ed van der Elken, 2x foto,	11
	Fra Bartelommeo, zelfportret,	13
	Fra Bartelommeo, tekening,	14
	Zeist op doek,	20

de 'toetssteen' verschijnt in de maanden maart, augustus en december.

Kopij kan worden ingeleverd voor de 1e van de maand maart, augustus en december.

Kopij via e-mail (ceesvanes@casema.nl), of in het uiterste geval een getypte of gekopieerde versie. Tekst gaarne zonder opmaak en foto's separaat!

34e jaargang nr.1, december 2017
Vormgeving Cees van Es

VOORWOORD

Een weekje later dan gebruikelijk, misschien veroorzaakt door het mooie lenteweer, waardoor lang achter de computer zitten telkens werd uitgesteld. Maar het moest er wel van komen want er is veel gebeurd na het verschijnen van het vorige nummer van de Toetssteen. Echter toch hou ik het voorwoord kort, alles wordt uitgebreid verwoord op de volgende bladzijden.

Vermeldenswaard is nog dat het bestuur recentelijk overleg heeft gehad met Gerard Bunnik, cultuurambtenaar van de gemeente Zeist. Een gesprek over het cultuurbeleid in de toekomst en hoe wij daarin staan. Tijdens het gesprek kwam ook de Kunstroute Zeist aan bod. Wij hebben duidelijk aangegeven dat we het jammer vinden dat we daar tot op heden niet aan mogen meedoen. Het is voor ons een belangrijk evenement om mensen naar ons atelier te krijgen.

Hij was het hier volkomen mee eens en beloofde hierover in gesprek te gaan met de organisatie van de kunstroute wat resulteerde in het bericht dat we ons kunnen opgeven als deelnemer.

Veel leesplezier!

Cees van Es, voorzitter.

De Klop Mode

Een unieke collectie scandinavische mode
vindt u in hartje Nederland

MARIMEKKO • VUOKKO • ELISABETH KLOK • FINN FASHION • MARGARETA FORSLUND

Slotlaan 127 3701 GA Zeist Tel. 030-6919356

NIEUWJAARSRECEPTIE 7 JANUARI 2017

Het is koud, guur en glad. Echt winter. Maar terwijl de afgekondigde Code Oranje, samenvallend met de opkomende duisternis, langzaam verbleekt, onderneemt een groot aantal leden de tocht naar het atelier, om zich te mengen in de gezellige drukte van de nieuwjaarsreceptie. Hier is het, zoals altijd, sfeervol verlicht en ingericht, met vele glazen op de bar. Na de eerste golf met goede wensen en stimulans voor creativiteit, neemt onze voorzitter Cees van Es het woord.

Hij heet iedereen hartelijk welkom en memoreert dat het alweer een jaar geleden is dat hij Rina van Kilsdonk het Zilveren Penseel omhing ter gelegenheid van haar benoeming als Erelid. Maar hij constateert ook dat er afgelopen jaar wel degelijk veel is gebeurd. Een goed programma met wisselende onderwerpen, de expositie in P'Arts, bijdragen aan en de uitgave van de Toetssteen, de verzorging van de tuin rond het atelier, deelname aan kunstmarkten, de presentaties in etalages en toetsleden schilderend bij de verdwijnende plekken in

Zeist. Juist hierbij is meerdere malen in positieve zin de pers gehaald. Toch moeten we waakzaam zijn op het huidige ledenaantal. Na vele jaren stabiel rond de 100, is dat vorig jaar drastisch gedaald tot beneden de 90, hoewel de vertrekkers nooit een negatief geluid lieten horen.

Gezien onze sterke positie is contributieverhoging vooralsnog niet nodig.

Wat het komende jaar vooral te doen valt is het multifunctioneel inrichten van het atelier, om het ook geschikt te maken als expositieruimte. Dat is noodzakelijk geworden door het wegvallen van P'Arts. Uit een onder de leden gehouden enquête kwamen, buiten het bestuur, 16 reacties, waarvan 8 negatief met motivatie. Om ook aan deze meningen met aanbevelingen tegemoet te komen is besloten om en/en te doen. Dat betekent:

1. Het atelier geschikt maken als expositieruimte voor onze jaarlijkse presentatie, met gelijk de mogelijkheid voor thematentoonstellingen van een groep leden. Tevens zorgt dit voor een betere uitstraling van de appreciatie- en kunstavonden en de Open dag. Dit geheel om meer mensen kennis te laten nemen van het atelier. De geschatte kosten voor deze herinrichting bedragen nog geen 10% van onze reserves.
2. Ook andere mogelijkheden inventariseren in Zeist. Daardoor is er reeds met Figi een akkoord bereikt voor een Toetsexpositie in het lopende jaar. Bovendien is er zoveel belangstelling voor de gemaakte schilderijen van verdwijnende situaties in Zeist, dat daarmee in 2018 in het Gemeentehuis kan worden geëxposeerd. Het initiatief tot geschilderde documentatie van de plekken in Zeist wordt ook in 2017 voortgezet.
3. We blijven zoeken naar meer mogelijkheden waarbij er reeds opties zijn voor realisering, o.a. bij het KunstenHuis.

Cees wenst ons allen en de vereniging een goed 2017.

Met applaus en een welgemeende toast, gelardeerd met heerlijke hapjes van Rina, wordt voortvarend het komende jaar ingewijd.

Martin van der Mey

ALGEMENE LEDENVERGADERING 2017

1. Opening: Cees opent de vergadering en heet iedereen welkom. Naast het bestuur zijn er 10 leden aanwezig.

Afgemeld hebben zich Hans Doortmont, Marjon Vink, Toos Boekhoven en Jan Dirk Banga

2. Ingekomen stukken: E-mail van Louwrens Verroen. Wordt in de loop van de vergadering behandeld.
E-mail van Jan Dirk Banga. Wordt behandeld bij w.v.t.t.k.

3. Notulen van de ALV 2016: Deze notulen worden door de vergadering goedgekeurd.

4. Actiepunten ALV 2016:

- Pim had gevraagd de verlichting bij het podium te verbeteren. Dit is inmiddels gebeurt. Soms wordt er met hoge ezel tegen de verlichting aangereden. Om dit te voorkomen is er een markering op de vloer aangebracht. Is dat niet de oplossing dan gaat het bestuur naar andere mogelijkheden zoeken.

- Clary had gevraagd om de T.L. boven het podium weer aan te schakelen. Deze is nu met een afstandsbediening aan en uit te schakelen.

- Sabine Lit had gevraagd om een overzicht te maken van de ontwikkeling van het ledenbestand in de laatste 5 jaar. Paul gaat alsnog dit overzicht maken.

- Clary had gevraagd om extra edities van de Toetssteen t.b.v. van P.R. Het bestuur is van mening dat er voldoende exemplaren worden gedrukt (60 extra per editie) en wil deze oplage, in verband met de kosten, niet extra verhogen. Voor Mieke Juta (P.R.) is het acceptabel.

- Jorie had gevraagd of het mogelijk is de bereikbaarheid per telefoon te verbeteren. Peter van den Breemer heeft inmiddels een tekst ingesproken en ingesproken berichten kunnen worden beluisterd. De ingesproken berichten moeten wel worden afgeluisterd.

5. Verslag van de secretaris: Louwrens Verroen vraagt om de tekst na te zien. De tekst was ter inzage gezonden aan de mede bestuursleden. De daarop binnen gekomen opmerkingen zijn, in verband met een computer storing, niet verwerkt. In de toekomst zal dat beter verlopen.

6. Financieel verslag:

Peter van den Breemer heeft, op verzoek van Louwrens Verroen, in het verslag de waarde vermelding van de aandelen gesplitst in het aankoopbedrag van de aandelen en het niet gerealiseerde koersresultaat.

De leden hebben voor de vergadering, het resultaten overzicht, de begroting, de balans en een toelichting op de financiën,

ontvangen. Tijdens de vergadering geeft Peter van den Breemer een toelichting op de stukken. Als extra opmerking geeft Peter aan dat er tussen het aantal leden en de opbrengst uit de lidmaatschappen een verschil zit. Peter en Paul Reeskamp (ledenadministratie) gaan uitzoeken hoe dit verschil is ontstaan. Paul Reeskamp geeft aan eventuele wanbetalers steviger aan te pakken.

Louwrens Verroen vraagt of het niet beter is om in de toekomst alleen een kasboek bij te houden van de inkomsten en de uitgaven. Het bestuur wil echter, om beter de vinger aan de pols te kunnen houden, het huidige systeem handhaven.

Cees geeft aan dat de donatie van Shell € 300,-- in de toekomst vervalt. Shell stopt met deze vorm van subsidie.

7. Kascommissie:

De kascommissie bestaande uit Louwrens Verroen en Pim Mol gaan akkoord met het financiële verslag. Pim Mol maakt een uitgebreid compliment aan Peter van den Breemer voor het gedane werk. Louwrens Verroen was aftredend en is afgetreden, Pim Mol is nog een jaar lid, Carly Paulsen was reserve en is nu lid van de kascommissie. Nieuwe kascommissie bestaat dus uit Pim Mol en Carly Paulsen. Martha Krufft is reserve.

8. Voorgestelde begroting voor 2017:

Uitgaande van de gepresenteerde begroting is er een tekort € 4230,-- . Op de begroting was echter een bedrag voor de inrichting van het atelier opgevoerd van € 1500,-- . Dit bedrag komt, als het wordt gebruikt, uit de algemene reserve en drukt dus niet op de begroting. Dan blijft er nog een tekort van ± € 2700,-- . Het tekort wordt o.a veroorzaakt door een verhoging van de vergoeding aan de docenten. De vergoedingen waren niet meer conform de markt. Daarnaast was het aantal leden minder dan was begroot. De begroting was gebaseerd op 100 leden. In de praktijk bleken het 90 leden te zijn.

Clary Candel stelt voor om op de modellen te bezuinigen. Cees van Es geeft aan dat de avonden met model de best bezochte avonden zijn. Dus dat lijkt niet verstandig.

Leden werving blijft van groot belang. Het bestuur en de P.R. commissie hebben daarvoor enkele ideeën. Komt ter sprake bij agendapunt 9. Alle vruchtbare ideeën blijven welkom.

9. Bestuurs- en beleidszaken:

Wim Kemperman (secretaris) is aftredend maar stelt zich herkiesbaar. Er zijn geen tegen kandidaten, Wim wordt

herkozen. In 2018 zijn Cees van Es en Rina van Klisdonk aftredend.

Contributie: De ledenvergadering gaf aan voor een contributie verhoging te zijn. Voor dit jaar accepteert het bestuur het financiële te kort. Blijft er een te kort dan moet de contributie omhoog of er moet bezuinigd worden. Dit zou kunnen door b.v. een dagdeel met docent te vervangen door een dagdeel open atelier. In de loop van het jaar zal worden bekeken of er een aanpassing nodig is en zo ja, welke de voorkeur heeft.

Jaarlijkse expositie: Deze kan in de toekomst gehouden worden in het Kunstenhuis zonder dat daar een vergoeding tegenover staat, mits wij zelf de catering verzorgen. Dit jaar begint de expositie op 11 november en duurt drie weken. Uit de vergadering komt de opmerking dat het kunstenhuis op zaterdagmiddag en zondag is gesloten. Cees van Es gaat kijken of dat is op te lossen.

Exposeren in Figi blijkt geen goede optie; er zijn kosten aan verbonden, € 200,--, maar dat is niet het grootste probleem. Kosten voor de consumptie bij de opening heb je niet in de hand en kunnen oplopen. Er is geen ophangstelsel en het aantal plekken om werken op te hangen is onvoldoende.

Wethouder Fluitman gaf bij de opening van de jaarlijkse expositie aan medewerking te willen verlenen bij het vinden ruimte. Dhr. Fluitman dacht dat het om atelierruimte ging. Het ging echter om expositie ruimte.

Andere activiteiten:

- De Toets heeft een uitnodiging ontvangen om op 25 juni deel te nemen aan **“Kunst is Soesterberg”** Wij exposeren dan van 12.00 uur tot 17.00 uur in de grote zaal van het officierscasino aan de Kampweg in Soesterberg. Daar kunnen ongeveer 30 werken hangen. De opbouw is op 24 juni en het afhalen van de werken dient te gebeuren op 25 juni om 17.00 uur.

Het is de bedoeling dat er een videopresentatie loopt tijdens deze tentoonstelling. Deze videopresentatie zou ook bij de jaarlijks expositie gebruikt kunnen worden.

- Op dezelfde dag, 25 juni, nemen we deel aan de **“Dag der Kunsten”** in Zeist.

- 12 augustus; de jaarlijkse Walkart markt. Ook daar willen wij aan deelnemen.

- 11 november; opening van de jaarlijkse tentoonstelling. De tentoonstelling duurt 3 weken.

- mei 2018; Zeist op doek (zie bij P.R) in het gemeentehuis

Workshops:

- Workshop fotografie: Er was een geslaagde culturele avond over dit onderwerp gepresenteerd door Frank Wijsmuller. Er zijn plannen voor een workshop in het najaar.

- Workshop oude schildertechnieken: Probleem is het gebruik van terpentijn. Terpentijn kan hersenbeschadigingen veroorzaken en mag niet worden gebruikt. Als water als medium wordt gebruikt is er geen bezwaar. Wim Kemperman werkt al jaren met olieverf op waterbasis en dat gaat uitstekend. Het zal er vanaf hangen of Gerd Renshof (of een collega van Gerd), die deze workshop gaat geven, daarmee akkoord gaat.

- Workshop door Anne Marie Marechal: Voorstel van Carly Paulsen. Prima plan mits kostendekkend.

- Workshop aquarel: Carly Paulsen stelt voor een workshop aquarel op te zetten.

- Workshop van Leo Dekker: Daar is altijd veel belangstelling voor.

P.R. / ledenwerving: De P.R. organiseert ook dit jaar weer de deelname aan diverse kunstmanifestaties. (zie boven). Op dit moment loopt er een project **“Zeist op Doek”**. Door onze leden worden plekken in Zeist, die op korte termijn gaan verdwijnen, op het doek vastgelegd. In mei 2018 komt er een tentoonstelling van de werkstukken in het gemeentehuis.

Etalages: Op dit moment hebben we alleen nog etalageruimte in de oude apotheek van de Clomp. Deze mogelijkheid zal in de loop van dit jaar verdwijnen. Andere etalageruimte is moeilijk te vinden. Het zou mooi zijn als leden nieuwe ruimte aanmelden.

Het gebouw **“De Koppeling”** in Zeist-west: Jorie van der Loo heeft met de beheerder afgesproken dat wij daar kunnen exposeren. Iedereen kan zich daarvoor inschrijven, aanmelden bij Jorie van der Loo. Er is ruimte voor 14 tot 15 werken.

Voor onze Opendag en wellicht ook voor onze jaarlijkse expositie worden in lokale kranten advertenties geplaatst. In die advertentie staat tevens dat het mogelijk is een lidmaatschap voor een jaar of een half jaar cadeau te doen. Het is uiteraard ook nu mogelijk voor de leden om zo'n lidmaatschap aan iemand cadeau te doen.

10. Huisvesting:

- Carly Paulsen vraagt om enkele grote nieuwe platen voor op de ezels. Afgesproken dat er 5 nieuwe platen komen.

- Isolatie van het dak; Clary Candel heeft foto's gemaakt van het dak na de sneeuwval. De foto's laten duidelijk zien dat de tegen het dak aangebrachte isolatie goed werkt. Niet het geheel dak is geïsoleerd. Kijken of we dat op kunnen lossen. Het gebruikte isolatiemateriaal was moeilijk aan te brengen. Platen zou beter zijn.

- Isolatie van de ramen: Cees van Es geeft aan dat warmtelekkage via de ruiten waarschijnlijk veel groter is dan via het dak. (Enkel glas/metalen kozijnen). Is dat op te lossen?

- Goten; De goten van het atelier worden erg slecht. Kijken of we dit samen met de SDSP (onze burens) op kunnen lossen. Misschien is er subsidie mogelijke van de PGGM.

- Deur; Barst in het glas van de entree-deur. Dit glas vervangen. Langs de naad van de barst kan vocht makkelijk in het kozijn lopen.

- Tuin; het looppad vanaf de parkeerruimte verhard. Dit in overleg met Clary Candel.

- Atelier geschikt maken voor exposities: Voor de jaarlijkse expositie kunnen we de eerste jaren terecht in het kunsthuis. Maar het bestuur wil ook het atelier geschikt maken om te exposeren. Een plan opgemaakt door Cees van Es wordt verder uitgewerkt. Het atelier kan hierdoor multifunctioneel worden.

Exposeren b.v. samen met "SDSP" (dit hebben we eenmaal gedaan en dat was een succes) of met andere organisaties. (Denk een fotografie, beeldhouwen e.d.)

11. Rondvraag:

- Louwrens Verroen stelt voor om samen met de docenten een discussie te voeren over een beleid betreffende het schilderprogramma. Moeten we ons programma al dan niet aanpassen? Cees van Es ziet niet dat we dit met de docenten kunnen organiseren. Wie kan er op welk moment en voor de docenten zijn het werkuren. Die moeten betaald worden. Als alternatief wordt er een vragen-/opmerkingenlijst opgesteld voor de docenten.

- Louwrens Verroen vraagt naar de evaluatie van het overleg "De Toets op weg naar 2020". Dit rapport is voor de vergadering naar de leden verzonden. Tijdens deze vergadering is het niet behandeld. Is daar in de toekomst behoefte aan dan zal daar gehoor aan worden gegeven.

- Louwrens Verroen vraagt naar de toezegging van de wethouder betreffende atelierruimte. (vraag is beantwoord onder agendapunt nr. 9)

- Louwrens Verroen vraagt naar een lijst van aftredende van de bestuursleden. Deze lijst is tijdens de vergadering besproken. Cees van Es en Rina van Kilsdonk zijn aftredend in 2018.

- Jetty Liezenberg vraagt wat er van docenten verwacht mag worden, vooral bij stilleven en idee docent. Verder geeft ze aan de docenten op tijd aanwezig moeten zijn. (Een en ander was al in het bestuur besproken en er is een e-mail naar de docenten gezonden).

- Jan Dirk Bangma vraagt (schriftelijk) om ander meubilair voor de modellen. Ze maken nu vooral gebruik van een rode draaifauteuil. Hij stelt voor om b.v. een chaise longue te gaan gebruiken. Een chaise longue hebben we gehad, maar die is weer afgevoerd. Er wordt aan de docenten gevraagd de houding van de modellen meer te variëren. (Lijst dialoog met docenten)

- Clary Candel vindt de Culturele avonden vaak te lang. Voorstel maximaal 2 x 40 minuten.

- Carly Paulsen vraagt waar de metalen ezels gebleven zijn. Er staan nog twee of drie van deze ezels in de opslag, de overige zijn een of twee jaar geleden afgevoerd. Niemand werkte graag met deze ezels.

- Als mensen met krijt hebben gewerkt worden de ezels niet schoon gemaakt. Dat is vooral lastig voor mensen die aquarelleren. Verzoek aan de leden, veeg de ezels schoon!

Daarna sluit Cees de vergadering.

Samenvatting actiepunten:

- Lampen: Voorkomen dat met de ezels tegen de lampen van het podium wordt gestoten (Bestuursvergadering)

- Ledenlijst: Overzicht ontwikkeling leden laatst 5 jaar. (Paul)

- Financieel: Verschil in opbrengst tussen het aantal leden en de opbrengst van de contributie. (Paul/Peter)

- Nieuwe platen (5) voor op de ezels (Hans)

- Isolatie: Kijken of het financieel aantrekkelijk is het dak verder te isoleren. (Bestuursvergadering)

- Isolatie van de ramen. (Bestuursvergadering)

- Tuinpad verhard. (Paul/Clary)

- Deur: Glasplaat van de entree-deur vervangen. (Klusdag)

- Exposeren in atelier. Mogelijkheid verder uitwerken (Cees)

- Dialoog met docenten; Mieke maakt een lijst met opmerkingen/suggesties.

- Presentatie foto/video t.b.v. exposities. WIE

- Goten; In overleg met SPSP. (Cees)

- Telefoon af luisteren. Dit moet regelmatig gebeuren. Wie gaat dat doen.

Wim Kemperman

KUNSTAVOND(EN):

SCHILDERTECHNIEKEN VAN DE 17E EEUW

Deze avond (27.01.2017) is de kunstschilder **Gerd Renshof** onze gast, een fijnschilder van zeer hoge klasse. Hij heeft zich sinds zijn 15e jaar verdiept in de klassieke schildertechnieken van de 17e eeuw. In die tijd werd er uitgegaan van een bruine of okergrijze onderlaag, waarop met lichte en donkere tinten een tafereel, landschap, interieur of stilleven werd aangebracht. Ook Rembrandt werkte op deze manier. Uitgebreid toont Rens voorbeelden van klassieke tekeningen en schilderijen in verschillende stadia van wording, waaruit de opbouw vanuit een voorbewerkte ondergrond overduidelijk zichtbaar wordt.

Na een korte samenvatting van zijn opleiding en persoonlijke ontwikkeling gaat hij sterk in op de invloed van het perspectief. Niet alleen terug te vinden in gebouwen of landschappen, maar in alle ruimtewerking binnen het schilderij. Hij somt op: het diepteperspectief, scherpe of onscherpe onderdelen, kleurverschillen, en lichtcontrasten in het beeld. Aan de hand van een tekeningetje en de projectie van een collectie subliem geselecteerde voorbeelden, geeft hij duidelijkheid over een variëteit aan effecten: een lichtpuntje op een voorwerp vóór op het schilderij trekt de aandacht trefzeker naar de voorgrond en laat andere delen, iets vager, wijken naar de achtergrond. Bezielt praat hij over getoond eigen werk met een duidelijke verwijzing naar zijn stijl van schilderen en de effecten van compositie, kleurgebruik, ruimtebeheersing, en perspectief. Zijn ongebreidelde, uiterst vaardige en zeer persoonlijke uitvoering van vaak Surrealistische onderwerpen, in subtiel en sfeervolle composities, maken veel indruk op de aanwezigen. De waardering voor zijn vakmanschap is groot. Afrondend geeft hij nog informatie over het gebruik van olieverf, problemen en verschillende effecten.

Hij is bereid, bij voldoende belangstelling, workshops te geven over verschillende technieken. Voor een ieder, op deze kunstavond aanwezig geweest of niet, is het interessant te kijken op: www.gerdrenshof.com waaronder het interview speciaal wordt aanbevolen.

Gerd wordt met een welgemeend applaus, heel hartelijk bedankt voor deze zeer geslaagde kunstavond.

Martin van der Mey

DIGITALE FOTOGRAFIE

Door Frank Wijsmuller (24.02.2017)

Er is een initiatief ontstaan om in het atelier van de Toets een fotocursus te geven waarin de camera de plaats van het penseel inneemt. Het fotograferen van stilleven en modellen is uitgangspunt van een verkenning van de mogelijkheden van de digitale techniek in de fotografie.

Frank toont een serie foto's van stilleven, dieren, insecten en modellen, waarin hij middels de digitale mogelijkheden van de laptop, grote veranderingen heeft aangebracht.

Verrassend is te zien hoe een originele opname tot een volkomen, soms vervreemdend, soms zeer acceptabel eindproduct wordt verwerkt. Bezielt door zijn ervaringen en de kwaliteit van deze resultaten, spreekt Frank met overtuiging over de mogelijkheden om in cursusvorm deze technieken over te dragen.

De opzet van de cursus beslaat 8 bijeenkomsten op maandagavond, waarop 3 x stilleven, 3 x portret en 2 keer de digitale bewerking (donkere kamer) aan bod komen. Bij vooralsnog onvoldoende kennis van de techniek is in overleg een aparte workshop te volgen, buiten de cursus om.

Plan is om uitvoering te geven aan deze cursus in de herfst van 2017.

Voor uitgebreide informatie over inhoud, techniek en apparatuur, kan altijd contact worden opgenomen met: wijsmuller@gmail.com.

Aansluitend toont Frank een 15 minuten durende documentaire over het werk van Ruud van Empel, uit de serie: Hollandse Meesters van de 21e eeuw. Hierin wordt op fabelachtige wijze, middels moderne, digitale technieken, een serie individuen in hun gedaante vervreemd en samengebracht op een groot plein, als eindproduct van het te exposeren kunstwerk.

Tijdens de expositie van zijn digitaal fotografisch werk krijgen we ruim zicht op de vele mogelijkheden om bewerkte personen, portretten en voorwerpen in een werkelijke, willekeurige of gefantaseerde achtergrond te plaatsen of samen te voegen.

Het zijn uitstekende voorbeelden, die bewijzen dat de digitale fototechniek behoort tot geaccepteerde vormen van moderne kunst.

Na de pauze wordt een reportage vertoont van Bertien van Manen. Een fotografe die vanuit haar archief niet eerder gepubliceerde foto's en negatieven selecteert. Hiervan maakt ze een scan en daarvan weer een afdruk. Haar voorkeur gaat uit naar opnamen waarin reeds ongebruikelijke elementen voorkomen, zoals vlekken, beschadigingen, bewogen personen en onderbelichte of overbelichte details. Bij het opnieuw afdrukken zwakt ze nog fragmenten af of beklemtoont andere delen, waardoor herkenbare taferelen onduidelijk zijn geworden en het geheel soms een onbehaaglijke sfeer bereikt.

Ze toont een serie foto's, die alle enthousiast door haar van commentaar worden voorzien. Ze legt daarbij uit waarom zij zonderlinge producten zo waardevol vindt. Een collectie foto's, vanuit een zeer individuele beleving en een persoonlijke kijk op fotografie.

Martin van der Mey

Wat betreft de kunstavonden in 2017 wordt u per mail geïnformeerd.

Alle kunstavonden beginnen om 20.00 uur.

Introductie is toegestaan!

ZIE DE MENS OF DE WAARHEID BESTAAT NIET.

De tentoonstelling Zie de Mens, die in Zwolle in de Fundatie van 1-10-2016 tot 15-01-2017 te zien was, gaf een beeld van interessante ontwikkelingen: over de mens, het mensbeeld, de visie op kunst en die van de kunstenaars op de mens. De titel van de tentoonstelling refereert aan een Bijbelse uitspraak "Ecce Homo" van de Romeinse landvoogd Pontius Pilatus over de gevangengenomen, mishandelde en lijdende Jezus, een geliefd middeleeuws thema in de beeldende kunst. Er waren door samensteller kunstcriticus Hans den Hartog Jager veel verhaallijnen uitgezet aan de hand van 100 portretten van 100 kunstenaars in 100 jaar. Voor het jaar 1994 kreeg Marlène Dumas een aparte zaal om eenentwintig 'mogelijke Jezussen' te presenteren. Zij meent dat Jezus' uiterlijk gebaseerd is op een idee. Hoe zag Jezus er echt uit? Niemand weet het, de waarheid bestaat niet. Ze aquarelleerde daarom portretten aan de hand van voorbeelden uit de kunstgeschiedenis, filmsterren en mannen uit haar kennissenkring. Het zat er allemaal bij:

rond gezicht, zonder baard, kaal, met snor. Hun transparantie doet erg vervreemdend, maar intrigerend aan. Mijn blik werd getroffen door de bovenste rij Jezussen. Daarin herkende ik de Jezussen van Han van Meegeren uit de Emmaüsgangers en Het laatste Avondmaal.

Marlène Dumas: Jesus serene 1994

De film over Van Meegeren (1889 – 1947) draait op dit moment in de bioscopen. Hij werd bekend van schilderijen, die helemaal zijn eigen inventies en concepten waren, maar die hij signeerde met namen van grote zeventiende eeuwse meesters zoals o.a. Johannes Vermeer, dus niet met zijn eigen naam. De bekendste kunstexperts van het naoorlogse Nederland tuinden hierin, evenals de Duitse bezetter en Hermann Göring, die als nazi onze kunstschat plunderden. De film is een romcom geworden met een niet bestaande echtgenote van kunsthistoricus/ kunstkenner/ museumdirecteur dr. Bredius als femme fatale. De film zit vol met verzinsels en onjuiste feiten.

Een vrouw, die in de film niet voorkomt, maar wel een rol in het leven van Van Meegeren speelde, was schrijfster Marie Louise Doudart de la Grée (1907- 1981), die ruim vijftig jaar in Zeist woonde en werkte. In die jaren schreef zij niet alleen, maar was zij ook actief betrokken bij het culturele leven in Zeist. Ze publiceerde een aantal romans waarvan het boek Zondaressen het meest spraakmakend is geworden. Ze was een enthousiaste medewerkster en bezoeker van het Klein Slottheater in Zeist en één van de oprichters van de Zeister Literaire Kring.

Aartje, de huishoudster van Marie-Louise, die nu in de Amandelhof woont, maar jarenlang aan de Verlengde Slotlaan

in het huis aanwezig was als mevrouw gasten ontving, vertelde mij allerlei interessante insiderverhalen over de tijd vlak na de Tweede Wereldoorlog. Aartje herinnerde zich de drukke culturele avonden in het huis aan de Verlengde Slotlaan: schrijvers, dichters, kunstschilders en beeldhouwers waren gasten, die regelmatig langskwamen en bleven logeren. Aartje was meerdere malen aanwezig geweest op momenten dat Marie Louise notities maakte van verhalen die zij uit Hans' eigen mond hoorde: over zijn jeugd en zijn verlangen om een goed schilder te worden. Van de vele toneelstukken die zij naar aanleiding daarvan schreef, is de monoloog Het Fenomeen de bekendste.

Han van Meegeren had Marie Louise in 1946 zelf benaderd via een wederzijdse vriendin met de vraag of zij een boek over zijn kunstenaarsleven wilde schrijven. Hij had toen al bekend dat hij veel eigen schilderijen had verkocht met een zeventiende eeuwse naam als signering, waar hij veel geld mee verdiende. Marie- Louise begon het interview voor het boek met de vraag: "Maar waarom signeerde je jouw schilderij de Emmaüsgangers, met een karakteristieke Jezusfiguur heel centraal, met de naam Vermeer?" "Om mij te wreken op kunstcritici" antwoordde hij. "Ik wilde de kunstblindheid van kenners aan de kaak stellen. In 1931 had ik veel succes met mijn werk, maar critici noemden mijn werk: rommel, prutboel, goedkoop reclamewerk. Toen in 1938 mijn Emmaüsgangers tentoongesteld werd stonden de mensen rijen dik om 'het wonder' te aanschouwen alleen maar omdat ik het in de linkerbovenhoek signeerde met Vermeer. Drieënzeventig kunstexperts uit binnen- en buitenland bevestigden de echtheid. De schoonste Vermeer werd het genoemd. De waarheid bestaat niet: als Van Meegeren telde mijn werk niet mee, als Vermeer had ik de hoogste top bereikt. Na de ontdekking dat ik het had geschilderd werd het ineens tot slecht schilderij bestempeld".

In 1946 kwam de lovende roman van Marie Louise over Han van Meegeren uit: de Emmaüsgangers, met daarin zijn waarheid / zijn beweegredenen. In de daarop volgende jaren daalde de publieke opinie over hem tot het nulpunt want ondertussen had hij de kunstwereld aan het twijfelen gebracht: wat is kunst? Van Meegeren werd gedagvaard voor vervalsing en werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van een jaar. Tijdens en vooral ook na zijn proces is er een discussie op gang gekomen over de reputatie van kunst en het wezen van de kunst. Tot die tijd definieerden de kunstcritici kunst als volgt: *Kunst wordt geboren uit de wereld van de geest, de*

wereld waarin de mens contact heeft met het goddelijke en eeuwige. Een sterk gevoel, een diepe emotie, wekt in de geest van de daartoe begaafde mens, die wij kunstenaars noemen, de drang tot scheppen, tot beelden. Het kunstwerk is het resultaat van dit voelen, denken, scheppen. Kunst is tot een concrete schepping geworden (van) emotie (Citaat: Bremmer, Inleiding in de kunstgeschiedenis).

Na Van Meegerens dood in 1947 kwam er een stroom artikelen en boekwerken over het Fenomeen Van Meegeren op gang. Na twintig jaar in 1966 werd ook een nieuwe uitgave van het boek van Marie Louise uitgegeven, nu met de veranderde negatieve titel: Geen standbeeld voor Han van Meegeren. In toegevoegde tekst vroeg de schrijfster zich af, wat de geschiedenis zich over 50 jaar nog zou herinneren van de schilder en hoe er dan over zijn kunst zou worden geoordeeld.

Nu anno 2017 wordt er wezenlijk anders naar kunst gekeken dan in de periode waarin Marie Louise deze vraag stelde, toen kunst nog edel, hoog en verheffend moest zijn. Kunst is autonoom, maar moet wel de juridische en morele grenzen die gelden gehoorzamen: niet alles wat expressief is en de bedoeling heeft een ander van een gevoel op de hoogte te brengen is kunst, is een kunstwerk. Iets is een kunstwerk als het duidelijk is, hoe het artistiek ervaren moet worden. *Een kunstwerk is een bewerking volgens artistieke procedés van iets materieels, waarin mensen kunsthistorische intenties realiseren, die in het ideale geval bij hun publiek een belangrijk geachte perceptuele ervaring teweeg brengt, waarin men met het werk meedenkt en –voelt (artistieke verdienste) zonder rechtstreeks naar die gevoelens en gedachten te handelen (de artistieke houding).* (citaat: dr. Van Gerven, *Kunst en onze werkelijkheid*).

In 2016 heeft de Emmaüsgangers in een tentoonstelling in Boymans Van Beuningen weer veel aandacht gekregen, de belangstelling is groot, mede door de film. Nu vinden we dat Van Meegeren in strikte zin niets heeft vervalst. Hij had geen 'vermeer' op zijn schilderij moeten zetten. Er worden momenteel vanuit oosterse landen scheepsladingen 'echte' Rembrandts en Picasso's enz. naar Nederland getransporteerd, gesigneerd en wel. Wie maakt zich daar nog druk over?

Maar artistieke authenticiteit is en blijft wel belangrijk, zoals in de Jezusportretten van Marlène Dumas. De kunstenaar moet wezenlijk te zien zijn in het kunstwerk. Dat geldt ook voor Emmaüsgangers, het was authentiek werk van Van Meegeren. Nu is nabootsing in de postmoderne kunstwereld juist een

teken dat de kunstenaar in een kunsthistorisch perspectief werkt. Hij/zij laat zien zijn klassiekers te kennen en juist te gebruiken. Marlène Dumas toont in haar portretten dat zij onder andere het gezicht van Jezus uit de Emmaüsgangers kent en laat ons dat zien.

Han van Meegeren: Marie-Louise, 1947

Marie Louise ligt begraven op het kerkhof achter de Triodosbank. Han van Meegeren heeft een prachtig portret van haar geschilderd. Zij neemt heel symbolisch, in een tweede versie van de Emmaüsgangers, de plaats in waar Jezus in het originele schilderij zat. Het is waarschijnlijk zijn laatste portret geweest. Ooit was hij een veelgevraagd en goed betaald portretschilder, die ook veel opdrachten kreeg uit het buitenland. Pas toen hij in 1932 door de kunstcritici steeds lager op de kunstladder werd geplaatst, nam hij het besluit, vertelde hij al schilderend bij Marie Louise: "de waarheid bestaat niet, ik zal de kunstwereld verstoeld doen staan".

In de prachtige tentoonstelling Zie de mens, vlak bij de zaal van Marlène Dumas 1994 en haar eenentwintig 'mogelijke Jezussen', had ik hem vanwege de verschillende kunsthistorische verhaallijnen wel een plekje gegund: met het portret van Marie-Louise Doudart de la Grée in/bij het jaartal 1947 als 'mogelijke Jezus'.

Coby van der Neut, kunsthistoricus.

ED VAN DER ELSKEN-DE VERLIEFDE CAMERA

Via mijn schoonzoon, die een lange middagpauze heeft en daardoor veel tijd heeft musea te bezoeken in Amsterdam, kwam ik terecht in het Stedelijk bij de tentoonstelling van Ed van der Elsen. Wat kan die man toch fantastisch fotograferen en films maken.

Van der Elsen (1925-1990) heeft een enorm oeuvre opgebouwd. Gelukkig heeft het Stedelijk museum al vroeg werk van hem verzameld. Hij groeide op vlakbij mijn eigen buurt in Amsterdam. Betondorp, waar ook Cruyff geboren werd. In de vijftiger jaren woonde hij met zijn Hongaarse vrouw in Parijs. Daar fotografeerde hij de bohemiens. Een prachtig fotoboek werd hier samengesteld "Een liefdesgeschiedenis in Saint Germain des Prés."

In 1959 maakte hij met zijn toenmalige echtgenoot Gerda van der Veen de dochter van de beeldhouwer Gerrit-Jan van der Veen, een wereldreis en in 1971 ging hij wonen in Edam. Van daaruit ging hij o.a. naar Japan. Hij was gefascineerd door mensen in allerlei culturen. Zijn meest bekende boek herinner ik mij. "The family of man." Foto's uit al die perioden zijn op de tentoonstelling vertegenwoordigd. Sommige zalen zijn heel donker en sfeervol verlicht. Vooral zijn films komen hier goed uit. Zijn eerste film was gemaakt in 1960. De leukste film vond in : opnamen in Amsterdam. Geweldig om naar te kijken en ik kreeg een beetje heimwee naar die tijd, toen ik ook in Amsterdam woonde. Het was allemaal zo herkenbaar. De tentoonstelling heeft de naam "De verliefde camera."

Bij de tentoonstelling is een audiotour die veel meer verteld over de foto's. Kortom het is zeer de moeite waard een kijkje te nemen.

Je kan je wel afvragen fotografie is totaal iets anders dan schilderen. Maar dat is absoluut niet waar. Het was dan ook jammer dat er de laatste kunstavond zo weinig leden waren.

Hans Doortmont

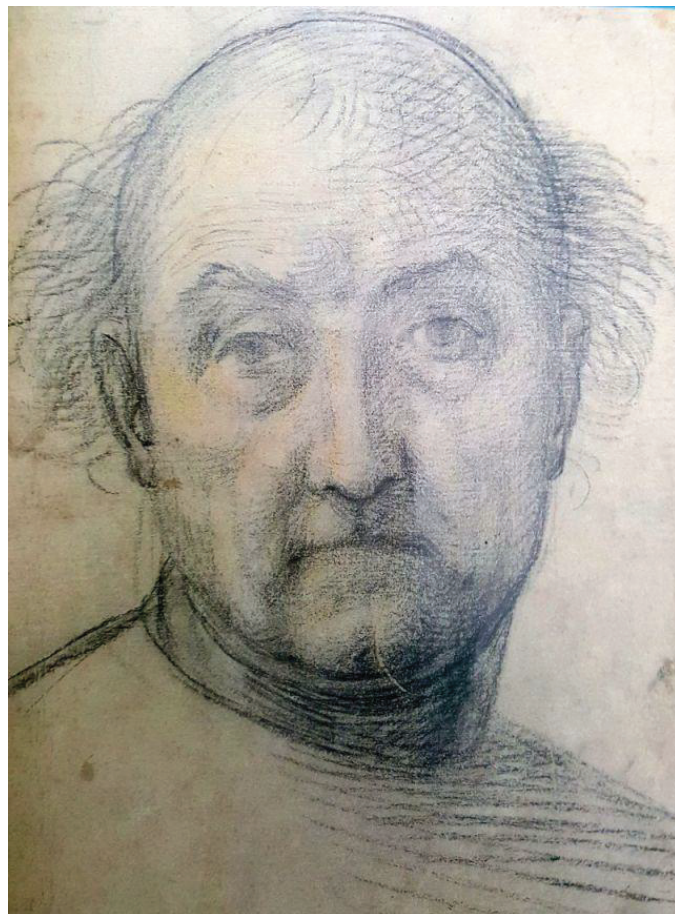
FRA BARTOLOMMEO de goddelijke renaissance

Zoals gewoonlijk attendeerde mijn schoonzoon mij op de tentoonstelling in Museum Boijmans Van Beuningen. Ik moest wel haast maken, want de tentoonstelling was maar tot 15 januari 2017.

In het museum werden werken getoond van Fra Bartolommeo (1473-1517) de Italiaanse kunstenaar-monnik uit Florence.

Hij behoorde samen met Michelangelo, Leonardo da Vinci en Rafaël tot de belangrijkste kunstenaars van de Hoogrenaissance. Elf schilderijen zijn naar Rotterdam gebracht met de bijbehorende 140 studies. Twee jaar geleden in Florence en was ik helemaal verrukt van de fresco's van Fra Angelico, gemaakt in de cellen van de monniken van het klooster bij de San Marco kerk. Deze tentoonstelling was dus een prima aanvulling om deze periode vollediger te maken. Fra Bartolommeo schilderde, zoals de meesten in die tijd, religieuze voorstellingen. Hij deed dat in hetzelfde klooster als Fra Angelico in de San Marco. Fra Bartolommeo is vooral bekend geworden door de enorme hoeveelheid tekeningen die hij maakte als studie voor zijn schilderijen.

Fra Bartolommeo werd geboren als Bartolommeo Domenico del Fattorino.

Italiaans is toch een geweldige taal. Het klinkt soms als een opera, als je de r flink laat rollen. Zijn vader was een muilberdrijver en had niet zoveel met kunst. Hij woonde bij de Porta Romana. De poort aan de weg naar Rome. Vandaar dat hij de roepnaam had Baccio della Porta (Bartje van het poortje.) Hij leerde het vak bij de schilder Cosimo Rosselli. Dit duurde meestal wel een jaar of acht. Een groot deel van de tekeningen zijn bewaard gebleven in twee albums. Na zijn dood in 1517 zijn zijn tekeningen samen met de inventaris in bezit gekomen van zijn opvolger. Daarna naar een schilderende non die priores van het nonnenklooster was tegenover het klooster van de San Marco. Een prentenverzamelaar vond toevallig de tekeningen, omdat Giorgio Vasari, de schrijver van veel biografieën van kunstenaars uit die tijd, geschreven had dat in dat klooster

tekeningen moesten liggen van Fra Bartolommeo. Hij kocht de tekeningen en deed ze in twee verzamelbanden. Via een omweg kwamen ze in bezit van onze koning Willem II. Later kwamen de albums in bruikleen van het museum Boijmans Van Beuningen en in 1940 werd de collectie aangekocht door Van Beuningen die de tekeningen aan het museum schonk. De 400 bladen werden uit de albums verwijderd en apart ingelijst, zodat de tekeningen apart tentoongesteld konden worden. Fra Bartolommeo had veel aandacht voor de plooival van de gewaden. Duidelijk te zien op al de tekeningen. Maar ook ledematen en hoofden hadden zijn aandacht. Hij gebruikte daar levensgrote ledenpoppen voor. Dat weten we uit de inventarislijst die ook gevonden is.

Fra Bartolommeo leefde in een zeer roerige tijd in Florence. De familie de 'Medici heerste lange tijd in de stad, maar in 1494 werd de familie verdreven en werd Florence een republiek. De boetprediker Fra Girolamo Savonarola, de prior van het klooster San Marco hield huis in Florence. Hij was tegen het weelderige leven in die tijd en liet liedboeken, muziekinstrumenten en vooral naaktportretten verbranden. Op den duur kwam men in opstand tegen deze kunstvernietiger en werd hij samen met twee andere monniken verbrand op het stadhuisplein, de Piazza della Signoria. Fra Bartolommeo schilderde een portret van deze Savonarola en dit bekende portret, die in alle geschiedenisboekjes stond, hing op de tentoonstelling op een prominente plek, samen met een zelfportret van Fra Bartolommeo.

Toen Fra Bartolommeo toetrad tot de Dominicaner orde schilderde hij helaas niet meer. Maar in 1504 wist men hem toch te overreden weer te gaan schilderen. Hij ontmoette Rafaël en dit stimuleerde hem enorm. In 1508 maakte hij een korte reis naar Venetië, waar hij sterk beïnvloed werd door de altaarstukken van Giovanni Bellini. Hij schilderde grote altaarstukken en de apostelen, die nu in de slaapkamer van de paus hangen? Drie jaar voor zijn dood keerde Fra Bartolommeo van Rome naar Florence terug vanwege gezondheidsproblemen. Waarschijnlijk had hij malaria opgelopen in de moerassen, die overal waren in deze tijd. In 1517 stierf Fra Bartolommeo op 44 jarige leeftijd. Zijn werk kenmerkte zich door eenvoudige en goed gebalanceerde composities. Ze stralen erg veel rust uit. Fra Bartolommeo studeerde veel op de plooival van de gewaden. Er was op de tentoonstelling veel aandacht besteed aan de voorstudies van de schilderijen. Fra Bartolommeo schilderde vaak landschappen, die hij als achtergrond gebruikte van zijn schilderijen. Al met al was het voor mij een wel bestede middag.

Hans Doortmont.

RISICO'S VAN REINIGERS EN VERDUNNERS

De risico's van blootstelling aan vluchtige organische oplosmiddelen, zoals terpentines, blijven kunstenaars bezig houden, ook al wordt er tegenwoordig minder over gepubliceerd. Blijft de vraag wat zijn geschikte alternatieven.

In de negentiger jaren werd in de grafische industrie een verbeterd strijd gevoerd om middelen op basis van vluchtige white spirits, terpentine, en wasbenzine te vervangen door minder- en niet-vluchtige middelen. Dit vanwege de giftigheid van de vluchtige oplosmiddelen – wat in extreme gevallen kan leiden tot de bekende schildersziekte OPS.

Echter na de door de overheid ingestelde vervangingsverplichting voor vluchtige reinigingsmiddelen en voor verven op oplosmiddelbasis aan het begin van deze eeuw verdween gaandeweg ook de alertheid die dit onderwerp in de jaren negentig had.

Vooraf om de medische redenen is het belangrijk om te weten wat de huidige alternatieven zijn naast het gebruik van maskers, afzuiginstallaties, enz.

Een rondgang langs een aantal toonaangevende winkels in kunstenaarsmaterialen naar minder gezondheid belastende middelen was teleurstellend.

Het eerder verkrijgbare alternatieve oplos- en reinigingsmiddel bekend onder de naam VCA's, een afkorting van *vegetable cleaning agent*: plantaardig reinigingsmiddel op basis van kokosnootolie, raapzaadolie en zonnebloemolie (vetzuur esters), bleek niet meer verkrijgbaar i.v.m. het failliet gaan van de toenmalige leverancier. De kunstenaarsmateriaalhandel werd zo gedwongen om, met het oog op de omzet, veel te grote hoeveelheden aan te schaffen. Velen zijn daardoor, soms tegen hun zin, teruggevallen op de minder aantrekkelijke laag-vluchtige terpentine.

Deze trager verdampende aardoliedestillaten, die vaak ook reukarm worden aangeprezen, doen qua giftigheid niet echt onder voor de ouderwetse vluchtige terpentine.

Wel is bij gebruik van deze producten de kans op inademing van te grote hoeveelheden oplosmiddel, bij goede ventilatie van de werkruimte, minder groot.

Sommige kunstenaarsmaterialenwinkels hebben nog wel vergelijkbare niet-vluchtige middelen in de handel. De kennis bij de jongere kunstenaars over de mogelijkheid om dit type, voor de gezondheid onschadelijke, oplos- en reinigingsmiddelen te kunnen gebruiken, lijkt echter 'weggezakt'.

Voor amateurschilders geldt dit nog in versterkte mate!

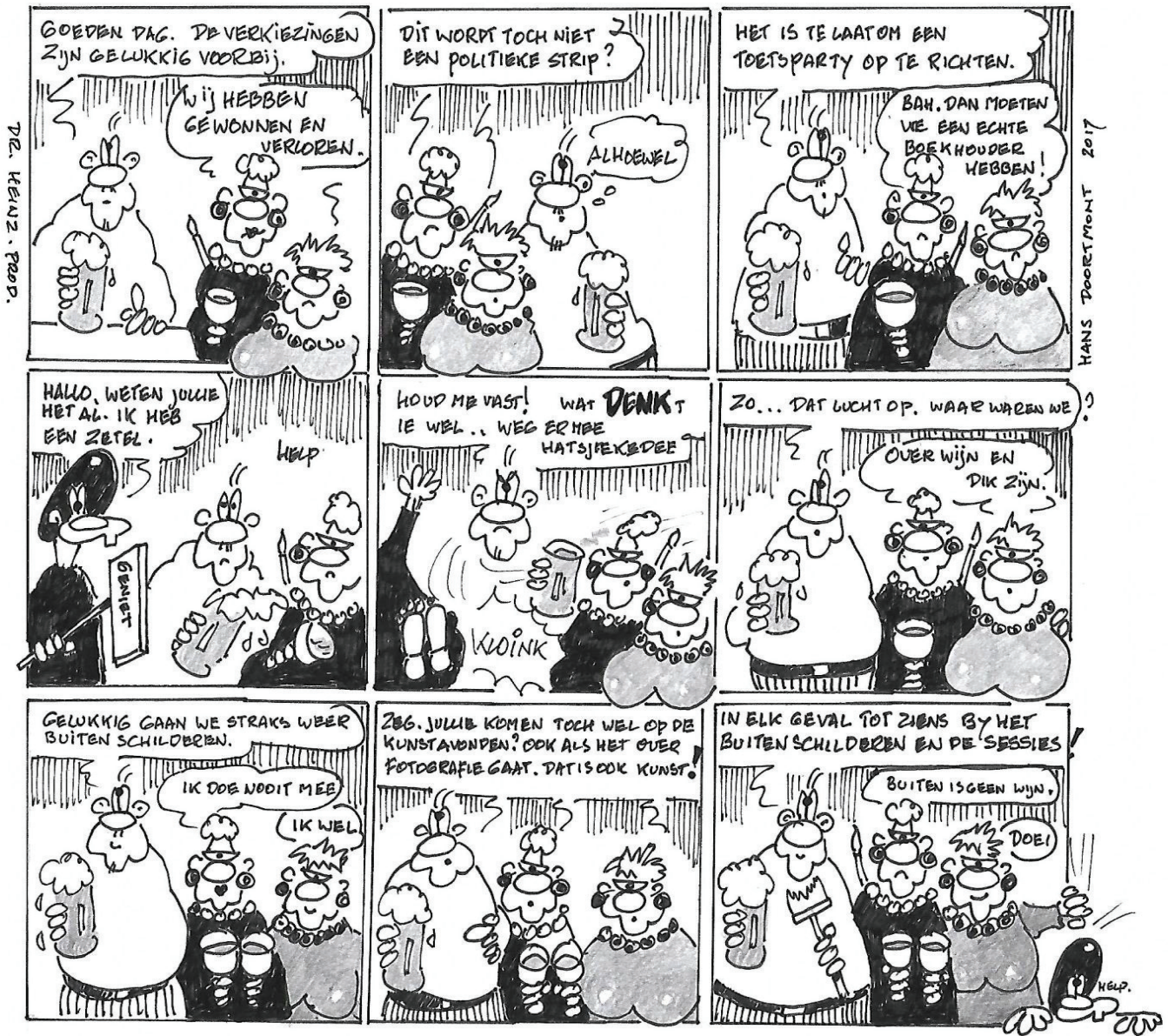
Dat eenvoudig reiniging van een penseel met VCA's, gevolgd door de reiniging met water en een zachte zeep, zorgt voor extra zachte penselen en een langere houdbaarheid is dan ook niet bij iedereen bekend.

Bial 168 is een nieuw verdunnings- en reinigingsmiddel op basis van vetzuur methylesters, vervaardigd uit natuurlijke plantaardige grondstoffen. Het is een milieuvriendelijk alternatief voor terpentine.

Cees van Es (op basis van artikel in KM 101)

**werf een nieuw lid
in het belang van
de toets
en
het unieke programma**

Programma

Open Atelier elke dinsdag morgen en Donderdag avond!

Week 14, april

ma	mi	03	stilleven	ah
di	mi	04	-	mb
di	av	04	-	jk
wo	mo	05	-	ks
wo	mi	05	-	mt
wo	av	05	-	jh
do	mi	06	-	hn

Week 15, april

ma	mi	10	gekleed model	ah
di	mi	11	-	mb
di	av	11	-	jk
wo	mo	12	-	ks
wo	mi	12	-	mt
wo	av	12	-	jh
do	mi	13	-	hn

Week 16, april

ma	-	-	2e paasdag	
di	mi	18	keuze d./eigenwerk	mb
di	av	18	-	jk
wo	mo	19	-	ks
wo	mi	19	-	mt
wo	av	19	-	jh
do	mi	20	-	hn

Week 17, meivakantie

Week 18, mei

ma	mi	01	naaktmodel	ah
di	mi	02	-	mb
di	av	02	-	jk
wo	mo	03	-	ks
wo	mi	03	-	mt
wo	av	03	-	jh
do	mi	04	-	hn

Week 19, mei

ma	mi	08	stilleven	ah
di	mi	09	-	mb
di	av	09	-	jk
wo	mo	10	-	ks
wo	mi	10	-	mt
wo	av	10	-	jh
do	mi	11	-	hn

Week 20, mei

ma	mi	15	gekleed model	ah
di	mi	16	-	mb
di	av	16	-	jk
wo	mo	17	-	ks
wo	mi	17	-	mt
wo	av	17	-	jh
do	mi	18	-	hn

Week 21, mei

ma	mi	22	keuze d./eigenwerk	ah
di	mi	23	-	mb
di	av	23	-	jk
wo	mo	24	-	ks
wo	mi	24	-	mt
wo	av	24	-	jh
do	mi	25	-	hn

Vrijdag 26 mei Werk van leden door leden

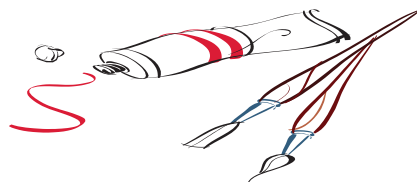
Week 22, mei/juni

ma	mi	29	naaktmodel	ah
di	mi	30	-	mb
di	av	30	-	jk
wo	mo	31	-	ks
wo	mi	31	-	mt
wo	av	31	-	jh
do	mi	01	-	hn

Week 23, juni

ma	2 ^e Pinsterdag			
di	mi	06	stilleven	mb
di	av	06	-	jk
wo	mo	07	-	ks
wo	mi	07	-	mt
wo	av	07	-	jh
do	mi	08	-	hn

Week 24 t/m 35 zomervakantie

Week 36, september

ma	mi	04	keuze d./eigenwerk	ah
di	mi	05	-	mb
di	av	05	-	jk
wo	mo	06	-	ks
wo	mi	06	-	mt
wo	av	06	-	jh
do	mi	07	-	hn

Week 37, september

ma	mi	11	naaktmodel	ah
di	mi	12	-	mb
di	av	12	-	jk
wo	mo	13	-	ks
wo	mi	13	-	mt
wo	av	13	-	jh
do	mi	14	-	hn

Week 38, september

ma	mi	18	stilleven	ah
di	mi	19	-	mb
di	av	19	-	jk
wo	mo	20	-	ks
wo	mi	20	-	mt
wo	av	20	-	jh
do	mi	21	-	hn

Week 39, september

ma	mi	25	gekleed model	ah
di	mi	26	-	mb
di	av	26	-	jk
wo	mo	27	-	ks
wo	mi	27	-	mt
wo	av	27	-	jh
do	mi	28	-	hn

Vrijdag 29 september, Kunstavond**Week 40, oktober**

ma	mi	02	keuze d./eigenwerk	ah
di	mi	03	-	mb
di	av	03	-	jk
wo	mo	04	-	ks
wo	mi	04	-	mt
wo	av	04	-	jh
do	mi	05	-	hn

Week 41, oktober

ma	mi	09	naaktmodel	ah
di	mi	10	-	mb
di	av	10	-	jk
wo	mo	11	-	ks
wo	mi	11	-	mt
wo	av	11	-	jh
do	mi	12	-	hn

Week 42 herfstvakantie**Week 43, oktober**

ma	mi	23	stilleven	ah
di	mi	24	-	mb
di	av	24	-	jk
wo	mo	25	-	ks
wo	mi	25	-	mt
wo	av	25	-	jh
do	mi	26	-	hn

Vrijdag 27 oktober, Kunstavond**Week 44, okt./nov.**

ma	mi	30	gekleed model	ah
di	mi	31	-	mb
di	av	31	-	jk
wo	mo	01	-	ks
wo	mi	01	-	mt
wo	av	01	-	jh
do	mi	02	-	hn

Week 45, november

ma	mi	06	keuze d./eigenwerk	ah
di	mi	07	-	mb
di	av	07	-	jk
wo	mo	08	-	ks
wo	mi	08	-	mt
wo	av	08	-	jh
do	mi	09	-	hn

Open Atelier elke dinsdag morgen en Donderdag avond!